

social role of women determined by social and biological factors and as an important component scope woman's life, the development process of its psycho-physiological characteristics in different periods of the reproductive cycle. Desire and need to be a mother is defined by the very nature women regulated by values and norms of society and have a significant impact on relations of mother for her child. On the basis of analysis of the current scientific literature the author were given a description of different points of view of researchers motherhood issues regarding the structure of readiness to perform the role of a woman and mother determines psychological and behavioral components of readiness. The text of the article shown the characteristics of the three levels of readiness to implement women as mothers, there were low, medium and high. There were opened up child put the emphasis on the influence of psychological and behavioral readiness for motherhood on women especially manifestations of emotional and communicative behavior of the child in his future life. The author were concluded that the psychological and behavioral readiness to fulfill the role of a woman as mother was process forming an important component of conscious motherhood and the results of the study can be applied to advisory work with expectant mothers and in the preparation of programs to support parenting.

Keywords: conscious parenting, motherhood, psychological willingness for motherhood, behavioral willingness to motherhood, perinatal development of the child.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2014 р.

Прийнято до друку 28.02.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ваховський Л. Ц.

УДК 37:316.774:654.1

Л. В. Рень

ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ ПІД ДІЄЮ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Завдяки інформаційному чиннику, що відіграє одну з провідних ролей у функціонуванні людської цивілізації, існування людства супроводжується наявністю єдиної інформаційної системи. Складність явища інформаційного потоку зумовлена різноманітністю проявів інформації у реальній дійсності. Як відомо, інформація є важливим ресурсом людства, причому при використанні її кількість не зменшується, а зростає (на відміну від інших ресурсів). Всі процеси та явища суспільного життя, становлення особистості відбуваються завдяки руху інформації, що здійснюється завдяки мас-медіа, засобам масової інформації (ЗМІ).

ЗМІ – це соціальний інститут, що забезпечує зміцнення доцентрових, інтеграційних процесів, формування та розвиток менталітету соціуму через поширення інформації (зокрема соціальних цінностей, знань, норм поведінки) у масовому масштабі, виникає на певному ступені філогенезу, коли реалізація соціальних зв'язків лише через безпосереднє міжособистісне спілкування гальмує динаміку культури суспільства [6]. Наразі у науковців та практиків не викликає сумніву квінтесенція, що „в умовах інформаційного суспільства ЗМІ стають найвпливовішим інститутом соціалізації людини протягом життя” [6, с. 388]. Даний факт зумовлений тим, що ЗМІ формують уподобання, стиль мислення та поведінки індивіда. Вони утворюють своєрідний інформаційний світ, у якому людина, зокрема дитина, виробляє певний світогляд щодо власного способу життя.

Усвідомлення соціальної значущості впливу ЗМІ на формування особистості спонукало науковців до ґрунтовного аналізу специфіки їх дії, виявлення різновекторних механізмів для становлення світогляду індивіда, стереотипів соціальних груп (Л. Денисенко, І. Ковальчук, О. Кудашкіна, І. Курлішук, О. Панагушина С. Семчук, К. Шелупахіна, Н. Яценко та ін.). *Метою* даної публікації є висвітлення впливу ЗМІ на особистісний розвиток дітей та підлітків.

Спектр ЗМІ досить різноманітний – книги, преса, радіо, кіно, телебачення, Інтернет та ін. Проте вони об'єднуються в єдину систему масової комунікації завдяки специфіці комунікативного процесу та однаковим функціям. Так, серед функцій ЗМІ слід виділити такі: інформаційна, оцінна, пізнавально-просвітницька, соціально-управлінська, гедоністична. Причому остання функція наразі відіграє провідну роль, що викликає особливе занепокоєння, акцентуючи увагу на сфері особистісного розвитку дітей. Сучасні ЗМІ наповнені переважно еротикою, жахами, сюжетами про психічнохворих, маніяків, потойбічні сили. Під впливом таких сцен емоційна сфера навіть сформованої особистості дорослої людини стає неврівноваженою, а ставлення до дійсності – менш раціональним.

Для того, щоб проаналізувати, яким чином ЗМІ впливають на дітей, доцільно розглянути особливості розвитку їхніх психічних процесів. Спираючись на вікову періодизацію, що використовується у педагогічній психології [7], згідно з якою виділено два вікові етапи, зокрема молодший шкільний вік (зріле дитинство) 1-4 класи (від 6-7 до 10-11 років) та дорослішання: а) підлітковий (середній шкільний) вік 4-8 класи (11 - 14 років) у дівчаток, 5-9 класи (12 - 15 років) у хлопчиків; б) рання юність (старший шкільний вік) 10 -11 класи (від 15-16 до 17-18 років), нами визначено деякі важливі для нашого дослідження аспекти.

Можна стверджувати, що діти молодшого шкільного віку ще не вміють ідентифікувати власні емоції та почуття, а також емоції та почуття інших людей, хоча, порівняно з дітьми дошкільного віку, спостерігається певний прогрес. Характер знаходиться на стадії

формування, його віковими особливостями є такі риси як довірливість, безпосередність, відкритість, імпульсивність, схильність до наслідування. Останнє особливо привертає увагу у контексті нашого дослідження. Тобто діти молодшого шкільного віку через особливості власного психічного розвитку не здатні аналізувати інформацію зі ЗМІ, а тому можуть вірити у певні події чи явища, описані в них, як у достовірні факти, обирати їх як соціально-схвалювану модель поведінки. Також діти можуть приділяти медіа забагато часу та уваги, стримуючи таким чином свій природний процес розвитку.

Учні середнього шкільного віку здатні значно краще, ніж молодші школярі, усвідомлювати моральні поняття, моральні якості, діяти відповідно до своїх моральних принципів. Порівняно з молодшими школярами, у них посилюється здатність усвідомлювати та спрямовувати свої емоційні прояви та почуття. Цей вік характерний і тим, що поступово формуються, а потім і проявляються більш глибокі інтелектуальні, моральні та естетичні почуття, вольові якості особистості.

Учні старшого шкільного віку здатні аналізувати інформацію, отриману зі ЗМІ, використовуючи її раціональніше, ніж учні молодшого та середнього шкільного віку. Проте вести мову про остаточно сформовані в окресленій сфері навички старшокласників є недоцільним, адже ЗМІ продовжує впливати на них, зокрема на хід їхніх думок та характер висловлювань [7]. І особливо ця проблема привертає увагу і потребує соціально-педагогічного втручання, коли на попередніх вікових етапах набули систематичного характеру прояви деструктивної взаємодії зі ЗМІ.

Ґрунтовний аналіз особливостей психічного розвитку дітей довів, що найбільш небезпечним для формування різних форм неадекватної поведінки є підлітковий період, адже у цей час відбуваються психологічні, фізіологічні перебудови організму дитини. У вільний від шкільних занять час підлітки реалізують різні можливості спонтанного засвоєння соціального досвіду, використовуючи інформацію з найбільш привабливих для них комунікаційних каналів. Ранжування ряду видів проведення часу ними можна побудувати на основі висновків соціологів. Так, за даними опитування „Особливості сприйняття телеінформації школярами”, дивитися телевизор у середньому воліють 76,6% учнів старших класів, слухати магнітофон, плеєр – 69,6%; проводити час з друзями – 67,4%; дивитися відеозаписи – 51,7%; читати книги – 45,1%; спілкуватися в гуртку, секції, в іншому молодіжному об’єднанні – 39,2%; читати газети та журнали – 37,1%; спілкуватися по телефону – 34,8%; спілкуватися зі своєю дівчиною або своїм хлопцем – 27,4%; грати в комп’ютерні ігри – 21,3%; проводити час із батьками та іншими дорослими – 19,4%; ходити до театру, на концерти, у музеї – 8,2%; обмінюватися інформацією у комп’ютерній мережі – 4,7%; подорожувати комп’ютерною мережею – 3,1% [8].

Пріоритети у виборі тієї чи іншої форми дозвілля не збігаються у підлітків-жителів мегаполіса, невеликого міста або села, але телебачення – майже в усіх на першому місці. Більшість дітей починають регулярно дивитися телевизор у віці до 3 років, таким чином до 15 провівши біля екрану більшу частину вільного часу. Виступаючи домінуючим дозвіллевим компонентом, телебачення заслуговує на особливу увагу при аналізі його ролі в освоєнні різної інформації підлітками, адже для цього вікового періоду характерним є інтенсивне формування світогляду, становлення духовно-моральних основ та ціннісних орієнтацій особистості, її соціалізація.

Дійсно, функції телебачення далеко неоднозначні. З одного боку, воно розширює загальну поінформованість, поглиблює знання, сприяє духовному зростанню, забезпечує зв'язок з культурою, мистецтвом, літературою, правом. З іншого – має можливість маніпулювати свідомістю, створювати простір для порожнього проведення часу, що виключає духовно-особистісний розвиток, найчастіше поширює неправдиву інформацію, позбавляє людину здатності до самостійних роздумів або вольових зусиль, критичного судження чи вільного вибору.

Підтвердженням цьому є досить переконливі результати експерименту, проведеного Ж.-Ф. Лейенсом та Л. Каміно в одному з бельгійських університетів [4]. У ньому брали участь підлітки – мешканці дитячих виправних закладів, яких поселили у 4 котеджах. На першому етапі дослідження інструктори-спостерігачі вимірювали наявний рівень агресивності кожного підлітка; на другому (тривалістю п'ять днів) – їм було продемонстровано фільми різних жанрів з наявною безпосередньою агресією чи без неї. У цей час поведінка досліджуваних безперервно аналізувалася. Упродовж тижня підліткам не показували жодного фільму, а спостереження за поведінкою тривали. При цьому у ті п'ять вечорів, коли показували фільми, було зафіксовано безпосередні прояви фізичної агресії підлітків як один щодо одного, так і словесну щодо підлітків з інших котеджів. Ж.-Ф. Лейенс виявив, що частота спалахів агресії у підлітків, які дивилися нейтральні фільми, знизилася або залишилася незмінною. У той же час перегляд фільмів з елементами агресії не викликав підвищення активності, а навпаки, провокував та стимулював відповідну агресію. Причому дослідник зазначав, що навіть слабкий вплив необов'язково є незначним. За його оцінками, заснованими на статистичному аналізі, навіть малу частку дітей та молодих людей, які продивляються фільми зі сценами насилля, можуть стати агресивнішими, що не можна ігнорувати, адже навіть невелика частина медіа-аудиторії є значущою [3, с. 249].

Останнім часом провідні позиції у рейтингу довіри в отриманні інформації та дитячого дозвілля займає Інтернет. Постаючи сучасною реальністю та необхідністю, всесвітня мережа виявляє як позитивну, так і негативну дію на молоде покоління. Раннє захоплення дітей Інтернетом,

комп'ютерними іграми спричиняє віртуальну залежність, і, як наслідок, втрату сенсу життя, духовності.

Зазначимо, що інтернет-залежність – явище складне та неоднорідне. Науковцями [1] запропоновано її типологію, у межах якої представлено такі види: кібер-сексуальна залежність, пристрасть до віртуальних знайомств, нав'язлива потреба в мережі, інформаційне перевантаження (web-серфінг), ігрова комп'ютерна залежність, анонімні соціальні інтеракції, реалізація власних фантазій, пошук співрозмовника, „інформаційний вампіризм”. Механізми виникнення інтернет-залежності зумовлені тим, що шкідлива звичка проводити забагато часу в мережі швидко трансформується у хворобливий стан психіки, афективний компонент поведінки. Ситуація ускладнюється ще й тим, що діти з подібними труднощами мають порушення не в одній, а у кількох сферах.

У глобальному значенні індивід під дією ЗМІ позбавляється особистого простору. Його постійно оточують інформаційні потоки, навантажуючи повсякчас свідомість та підсвідомість засвоєнням нової інформації. Фактично у людини немає часу на критичне осмислення інформації. У такій ситуації діти та підлітки є беззахисними перед негативними впливами мас-медіа, серед яких Л. Денисенко [5] визначила найнебезпечніші чинники, зокрема: культивування деструктивних гендерних стереотипів, пропаганда вільних стосунків, гомосексуалізму, проституції і порнографії, психоактивних речовин, розповсюдження ненормативної лексики, демонстрація прикладів жорстокості і насильства, інформації залякувального характеру, що формує стійкі страхи.

Таким чином, можна констатувати, що потужні можливості впливу ЗМІ на молодіжну аудиторію зумовлені їх змістом, що охоплює весь спектр психологічного впливу – від інформування, навчання, переконання до маніпулювання. ЗМІ часто популяризують деструктивні цінності, девіантогенні установки, що проникають у свідомість дітей та підлітків через медіапродукцію. Маніпулюючи свідомістю дітей та підлітків, ЗМІ наносять шкоду їхньому психічному та фізичному здоров'ю. Беручи до уваги зазначені аспекти, слід погодитися з думкою Л. Баженової [2], що вирішення даної проблеми полягає не в обмеженні доступу дітей та підлітків до ЗМІ. Найбільш перспективний шлях – це освіта (медіаосвіта), що сприятиме виробленню певного „імунітету”. Окрім того, важливо враховувати розвивальні можливості медіасередовища, використовуючи їх в освітньо-виховних цілях. В умовах, коли інформаційне середовище виступає не лише джерелом інформації, а й дезінформації, сучасній молоді необхідно вміти критично ставитися та самостійно знаходити сенс медіаповідомлень.

Зважаючи на це, перед соціальними педагогами, класними керівниками, вчителями-предметниками стоїть важливе завдання – допомогти дітям правильно користуватися інформацією, відрізнити змістовність від розваг в інформаційних потоках, чим сприяти набуттю

дітьми інтелектуальної свободи як складової соціальної свободи особистості. Мова йде про нову парадигму співіснування ЗМІ та молодого покоління – медіаосвіту, базові соціально-педагогічні засади якої стануть предметом подальших досліджень автора.

Список використаної літератури

- 1. Андреев К.А.** Информ-глобализация в образовании: факторы риска и собственно реабилитация / К.А. Андреев // Народное образование. – 2009. – №10. – С. 170-172.
- 2. Баженова Л.М.** Медиаобразование школьника: [пособие для учителя] / Л.М. Баженова. – М.: Изд-во Российской академии образования, 2004. – 55 с.
- 3. Берковиц Л.** Агрессия: причины, последствия и контроль / Л. Берковиц. – СПб.: Питер, 2002. – 512 с.
- 4. Бэрн Р.** Агрессия / Р. Берн, Д. Ричардсон. – СПб.: Питер, 1997. – 330 с.
- 5. Денисенко Л.М.** Фактори негативного впливу ЗМІ на формування особистості дітей та підлітків у контексті попередження дитячої бездоглядності / Л.М. Денисенко // Постметодика. – 2009. – №2. – С.53-56.
- 6. Енциклопедія** для фахівців соціальної сфери / [за ред. І.Д. Звереві]. – К., Сімферополь : Універсум, 2012. – 536 с.
- 7. Загальна психологія:** [підручник] / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. – К.: Либідь, 2005. – 464 с.
- 8. Романенко Н.М.** Особливості сприйняття телеінформації школярами / Н. М. Романенко // Педагогіка. – 2003. – № 4. – С. 46-48.

Рень Л. В. Проблеми особистісного розвитку дітей та підлітків під дією засобів масової інформації

У статті розкрито проблеми впливу ЗМІ та особистісний розвиток дітей та підлітків. Виступаючи інститутом соціалізації, ЗМІ часто здійснюють негативний вплив на дітей та підлітків, психіка яких є чутливою до аудіо- та відеоповідомлень у мас-медіа. Найбільш популярними у проведенні дозвілля у дітей та підлітків є телебачення та Інтернет. Переповнення останніх сценами насилля, жорстокості, еротикою спричиняє виникнення у дітей та підлітків неадекватних уявлень про людські стосунки, реальний світ і відповідно – деструктивної поведінки та навіть залежності. Автор приходить до висновку про важливість цілеспрямованої медіаосвітньої діяльності, що сприятиме виробленню у дітей та підлітків критичного ставлення до інформації з медіа.

Ключові слова: засоби масової інформації, медіаосвіта, інтернет-залежність, агресія, інформаційне середовище.

Рень Л. В. Проблемы личностного развития детей и подростков под действием средств массовой информации

В статье раскрыты проблемы влияния СМИ на личностное развитие детей и подростков. Выступая институтом социализации, СМИ часто негативно влияют на детей и подростков, поскольку их психика

является чувствительной к аудио- и видеосообщений в масс-медиа. Наиболее популярными в проведении свободного времени у детей и подростков – телевиденье и Интернет. Переполнение последних сценами насилия, жестокости, эротикой вызывает возникновение у детей и подростков неадекватных представлений о человеческих отношениях, реальном мире и соответственно – деструктивного поведения и даже зависимости. Автор приходит к выводу о важности целеустремлённой медиаобразовательной деятельности, которая будет способствовать формированию критического отношения к информации с медиа.

Ключевые слова: средства массовой информации, медиаобразование, интернет-зависимость, агрессия, информационная среда.

Ren L. V. The Personal Development Problems Of Children And Teenagers Influenced By Mass Media

In the article the problems of mass-media influence the personal development of children and teenagers were shown. Mass-media are institute of socialization, they often negatively influence children and teenagers, as their psyche is sensitive to audio and video massages in mass-media. The most popular ways of leisure are TV and Internet. They are fulfilled by stages of violence, savagery, sensuality therefore in children and teenagers the inadequate notions about human relations, real world and accordingly - destructive behavior and even dependence (kiber-sexual dependence, passion for virtual acquaintance, obtrusive need of web, information overload (web-surfing), computer game dependence, anonymous social interactions, realization own fantasies, search of interlocutor, „informatoin vampireness”. In global meaning an individual influenced by mass-media deprives of personal space. He is surrounded by information streams, burden the consciousness and subconsciousness with mastering new knowledge. So a person has no time to comprehend new information critically. The mass-media influence vibrates from inform, study, satisfy to manipulate. The author makes conclusion about importance of purposeful mediaeducation activity, which will help to the formation of critical attitude to information from media.

Key words: mass media, mediaeducation, internet-dependence, aggression, information environment.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2014 р.

Прийнято до друку 28.02.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ваховський Л. Ц.